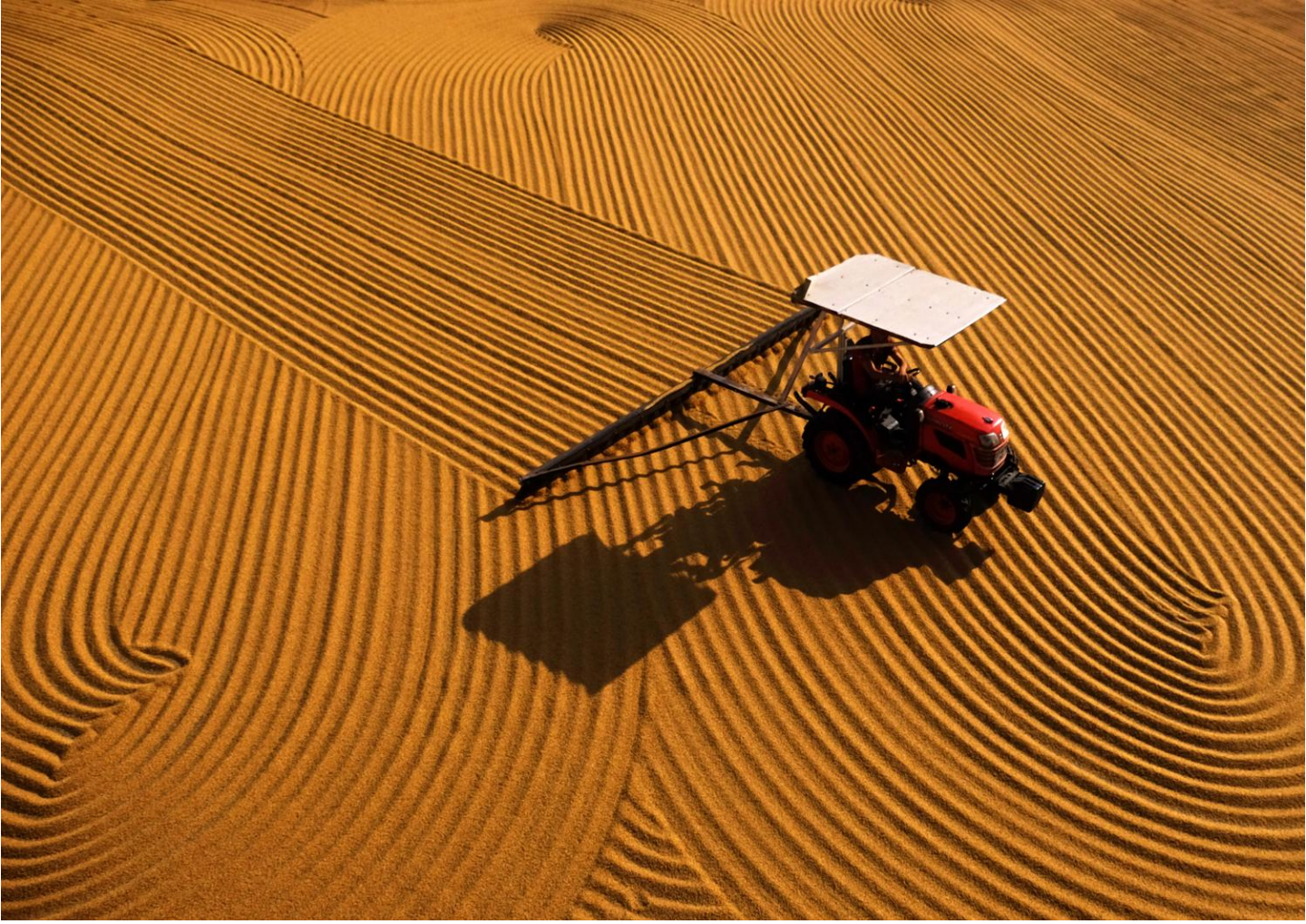

KOLEKTİF YAŞAMI KURGULAMA
BİLİM ALANI

TARIM KOMİSYONU

COVID-19 SALGINI KOŞULLARINDA TÜRKİYE'DE TARIMSAL ÜRETİM ve GIDA GÜVENLİĞİ

NİSAN 2020

YENİ KORONAVİRÜS salgını (COVID-19) öncelikle ve esasen pandemi niteliğinden kaynaklı akut bir toplum sağlığı sorunu olarak ele alınmaktadır. Ne var ki, salgının seyri yalnızca kendi süreciyle sınırlı bir toplum sağlığı krizi yaratmamış, sekteye uğrayan tüm mal ve hizmet üretim ve dolaşımıyla bir bütün olarak insanlığı pençesine alan genel bir bunalımın başlatıcısı olmuştur. Ülkelerin ve sermaye gruplarının başta sağlık olmak üzere insanlığın ortak çıkarlarını hiçe sayarak birbirleriyle giriştiği rekabet, emperyalist-kapitalist dünya sisteminin kendisini ve insanlığı tehdit eden krizler karşısında ne denli kırılgan ve güvenilmez olduğunu göstermektedir.

Bu konudaki en önemli işaretlerden biri 30 Mart 2020 tarihinde Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü, Dünya Sağlık Örgütü ve Dünya Ticaret Örgütü tarafından yapılan ortak açıklama olmuştur. Söz konusu açıklamada dünya çapında gıda güvenliğinin uluslararası gıda tedarik zincirlerine bağlı olduğu, gıda ihracatçısı ülkelerin bu zincirleri bozacak biçimde davranması durumunda gıda konusunda dışa bağımlı ülkelerde kıtlık kaynaklı büyük krizler yaşanabileceği vurgulanmaktadır. Gıda gibi temel bir konuda dahi ulusal çıkarlar ve tekil sermaye çıkarları insanlığın ortak çıkarlarının önüne geçebilmekte ve geçmekte, mevcut kıtlık ortamında gıda tekelleri ve gıda fazlası üreten emperyalist ülkeler bu durumu bir “koz” olarak değerlendirmektedir.

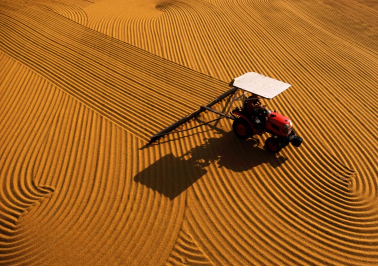
Bilim ve Aydınlanma Akademisi, *Kolektif Yaşamı Kurgulama Bilim Dalı*’nın amacı, insanlığın özel mülkiyetin ona dayattığı tüm sınırlardan kurtulduğu gelecekte, çeşitli başlıklarda toplumsal yaşamın nasıl insanlığın ortak çıkarları doğrultusunda düzenleneceğine yönelik tasarılar geliştirmek ve mevcut özel mülkiyetin dokunulmazlığına dayalı dünya sisteminin ne denli sorunlu olduğunu incelemektir.

Bu Bilim Dalı altında bu çerçevede faaliyet gösteren **Tarım Komisyonu** olarak, COVID-19 salgınının yarattığı dünya koşullarında Türkiye’de tarımsal üretim ve gıda güvenliği konulu bu raporu kaleme almış bulunuyoruz. Politika önerileri de içeren bu raporu başta Türkiye ve dünyada insanlığın mevcut açmazlardan kalıcı biçimde kurtulması için mücadele eden, halkın çıkarlarından yana tarımsal üretim uzmanları olmak üzere tüm ilgililerin dikkatine sunuyoruz.

BİLİM VE AYDINLANMA AKADEMİSİ

1. TÜRKİYE’NİN BİTKİSEL TARIMDA KENDİNE YETERLİLİĞİ

COVID-19 salgını ile gıda ihraç eden ülkelerde ulusal ya da stratejik çıkarlar doğrultusunda ihracata sınır getirme eğilimi baş göstermiştir. Bu vesile ile Türkiye de, henüz akut biçimde olmasa da bir risk başlığı olarak “Gıda Güvencesi”nin yani “temel gıda maddelerinin, gıda tüketiminin sürekli artışına olanak veren üretim ve fiyat dalgalanmalarını karşılamaya uygun gıda arzının her zaman var olmasının” önemi ile yüzleşmiştir. Bu risk ve yüzleşmenin sebebi, Türkiye’nin neredeyse son 20 yılda tarımda gıda güvencesini sağlayabilecek bir tarım politikası izlememiş olmasıdır.

Fotoğraf | İsmet Danyeli
Gaziantep, 2016

1980’li yıllar ile başlayan, 2000’li yıllar ile doruk noktasına çıkan tarım politikalarında serbestleşme kendisini özelleştirme uygulamaları ile dışı vurmuştur. Tarımsal ürün ve girdi piyasalarında etkili olan Yem Sanayi (YEMSAN), Süt Endüstrisi Kurumu (SEK), Orman Ürünleri Sanayi (ORÜS), Türkiye Ziraî Donatım Kurumu (TZDK), Türkiye Gübre Sanayi Anonim Şirketi (TÜGSAŞ), TEKEK gibi kamu kurumları birbiri ardına özelleştirilmiştir. Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) ve Et ve Balık Kurumu’nun (EBK) ise piyasa etkisi daraltılmıştır.

Tarımın en önemli girdisi olan tohum piyasasında kamunun etkinliği azaltılmıştır. Türkiye Tohumcular Birliği verilerine göre; 2018 yılında tescilli çeşitlerin %76’sı özel sektör, %23’ü kamu ve kalanı üniversite tarafından üretilmiştir.(1) Özel sektörün mısır, ayçiçeği, patates, yaş sebze gibi başlıklarda mutlak hâkim olduğu görülmektedir. Dikkat çeken diğer nokta ise özel sektörün yem bitkilerinde, arpada ve buğdayda payını artırmasıdır. Kâr güdüsüyle hareket eden özel sektörün özellikle buğdayda etkisini artırması ülkenin gıda güvencesi açısından riskler barındırmaktadır.

Türkiye’de üreticilerin hem örgütsüz olması hem de ürün-girdi piyasalarının kontrolünün şirketlerde olması, ürün-girdi fiyatları ve paritelerinin üreticiler aleyhine gelişmesine neden olmaktadır. Buna bağlı olarak üreticiler açısından tarımın sürdürülmesi borçlanmaya bağlı hale gelmiştir. 2004-2018 yılları arası kullanılan toplam nakdi kredi 5 milyar TL’den 100 milyar TL’ye çıkmıştır.

Tarım politikalarının serbestleşmesi sonucu üreticilerin yoksullaşması, borçlanması, tarımın itibar kaybetmesi, gençlerin kırsalı terk edip tarımla uğraşmak istememesi 2000’li yıllarda tarım alanlarının hızla tarım dışına çıkmasını beraberinde getirmiştir. Böylelikle 2000’li yıllarda da gittikçe büyüyen hizmet ve inşaat sektörünün arazi bulması kolaylaşmıştır. 1987 ile 2002 yılları arasındaki 15 yılda 1 milyon 348 bin hektar azalırken 2002 ile 2019 yılları arasındaki 16 yılda 3 milyon 484 bin hektar tarım arazisi yok olmuştur. Yani neredeyse son 30 yılda yok olan tarım topraklarının %70’i 2002 ile 2018 yılları arasında gerçekleşmiştir.

Toprak kaybıyla paralel çok önemli bir diğer sorun temel toplumsal gıda nesnesi niteliğinde olan tahıl üretiminden kaçılmasıdır. 2002 ile 2019 yılları arasında nadas alanları dâhil tahıl ve diğer ekinlere ayrılan alandaki azalma, 4 milyon 200 bin hektar ile kaybedilen tarım arazilerinin toplamından dahi fazladır. Salt buğday üretimine ayrılan yüzölçümü 3 milyon hektar azalmıştır. Türkiye’nin son yıllarda buğday ithalatı ihtiyacının giderek artmasının sebebi budur ve bu durum, dünya ticaretinin normal seyri içerisinde önemsiz addedilmiş, tahıl ve bakliyat gibi temel gıda nesneleri üretiminden çekilen toprakların “daha kârlı biçimde” değerlendiriliyor olduğu iddia edilmiştir.

Tüm bu tablonun tarımsal üretim açısından sonuçları, özet niteliğindeki Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Seçilmiş Ürünlerde Kişi Başı Üretim (1998-2001=100)

	1998-2001	2002-2008	2009-2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Buğday	100	91,82	90,16	78,98	92,69	83,35	85,92	78,76	73,79
Nohut	100	95,15	78,52	65,11	65,68	64,09	65,39	86,37	85,17
Kuru Fasulye	100	84,48	72,89	76,07	82,05	80,94	81,31	73,75	74,39
Kırmızı Mercimek	100	115,04	86,83	72,14	74,47	74,54	85,36	65,19	64,29
Patates	100	79,28	70,43	63,26	71,32	70,22	70,08	65,47	70,66
Soğan	100	79,09	71,44	64,43	66,75	74,31	75,31	65,85	73,99
Domates	100	107,09	108,69	112,63	118,31	116,58	116,51	109,41	114,04
Portakal	100	116,91	133,69	133,33	134,30	134,92	140,46	134,86	119,00
Mandalina	100	120,87	141,84	162,39	176,99	201,89	231,24	242,50	202,91
Limon	100	121,98	138,38	126,85	129,54	144,83	169,37	182,29	155,26

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu yıllık verileri

Mevcut durumda riskler

- Türkiye, dünya piyasalarında önümüzdeki aylarda her yıl ithalatçısı olmayı adet haline getirdiği buğday ve fiyat şoku yaşanma ihtimali olan patates, mercimek gibi ürünlerde ithalat yapamayabilir ya da çok yüksek fiyatlarla karşı karşıya kalabilir.
- Türkiye, ihracatçısı olduğu fındık, yaş sebze, narenciye gibi ürünleri, bu ürünlerin talebi daha esnek olduğu için, benzer bir fiyat artışıyla ihraç edemeyebilir ve 2008 yılından bu yana aralıksız süren tarımsal ürünlerden dış ticaret açığı artabilir.
- Girdide dışa bağımlılıktan ve döviz kurunda yaşanan hızlı yükselişten dolayı domates, biber, kavun, karpuz, çilek gibi çok tüketilen yazlık sebzelerin ve bunun dışında yazlık meyvelerin üretim maliyetlerinde ve tüketicilerin ödeyecekleri fiyatlarda ciddi artışlar olabilir.
- Döviz kurunda yükselişten dolayı halkın ihtiyaç duyduğu temel nesnelerden ziyade ihracata yönelik lüks gıda nesnelerinin üretiminde artış eğilimi ortaya çıkabilir.
- Piyasanın belirsizliğinden dolayı tüccarların ürünleri üreticilerden daha da düşük fiyattan alma girişimleri olabilir. Bunun ötesinde, derinleşen kriz ortamı örgütsüz üreticileri piyasa koşulları karşısında üretimi sürdüremez hale getirebilir ve üretici iflaslarıyla birlikte ülkenin gıda güvenliği daha da yara alabilir.

Politika önerileri

- Devlet tarım ve gıda konusunda halkın ihtiyaçlarını esas alan bir planlama mekanizması kurmalı, bunun gerekli organlarını oluşturmalı ve üreticiye üretimi teşvik edecek biçimde destek sağlamalıdır.
- Bu planlamanın zorunlu bir parçası olarak mümkün olan en kısa zamanda gübre, tohum, ilaç vb. tarımsal girdilerin kamusal üretimi sağlayacak tesisler kurulmalıdır.

Salgın sırasında özellikle büyük kentlerdeki emekçi sınıfların gıda tedarikinde dalgalanmalar yaşandı.

- Ziraat Bankası bu planlamaya dâhil edilmeli ve çiftçi borçları kamu ve özel bankalar ayırt etmeksizin silinmelidir.
- Bu planlama ürün örtüsünü de belirler nitelikte olmalı ve öncelik gıda güvenliği ve temel nitelikte sanayinin (tekstil gibi) hammadde ihtiyaçları olmalıdır.
- Tarım arazilerinin bu vasfı yitirmesinin önüne mutlak olarak geçilmelidir.
- Tüm tarımsal ürünlerin ithalatı ve ihracatı devlet tekeline alınmalı, temel ihtiyaç niteliğinde olmayan yüksek uluslararası fiyatlar nedeniyle ticari sermayenin iştahını kabartan ürünlere yönelinmesi suretiyle ulusal üretimin dengesizleştirilmesinin önüne geçilmelidir.

2. TÜRKİYE’NİN HAYVANCILIKTA KENDİNE YETERLİLİĞİ

Hayvansal üretim; kırmızı et, süt, yumurta, beyaz et ve balık eti gibi toplumun beslenmesi için gerekli olan ürünleri elde etmek amacıyla büyük-küçükbaş ve kanatlı hayvan varlığının yetiştirilmesi-beslenmesi üzerine kuruludur. Hayvan besleme için yem, yem için ise buğday, mısır, soya küspesi, kepek gibi hammadde temin edilmesi, mısır silajı, yonca gibi yemlik bitkilerin elde edilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte bu üretim süreci hayvan sağlığı ve refahını, veteriner ilaçlarını, yemlerde kullanılan aminoasit, vitamin, enzim gibi biyoteknolojik ürünleri, hayvan barınaklarını, ekipmanları, çalışan işçileri, damızlık hayvanların üretimini ya da ithalatını ve tüm bu süreçlerde kullanılan enerjiyi de içermektedir. Bu kalemlerin tümünde Türkiye çeşitli düzeylerde ithalata bağımlıdır.

Uzmanların yeni koronavirüse karşı bağışıklık sistemini güçlendirici gıdalar tüketilmesini tavsiye ettikleri mevcut süreçte bağışıklık sistemini güçlendirecek olan temel besin değerlerine sahip süt ve süt ürünleri, yumurta, et ve balık tüketimi toplum sağlığı ve beslenmesi için her zamankinden daha fazla önem kazanmaktadır.

Üretilen ürünlerin işlenmesi ile ortaya çıkan gıda sanayisi ise ayrı bir başlık olarak ele alınmalıdır. Uzmanların yeni koronavirüse karşı bağışıklık sistemini güçlendirici gıdalar tüketilmesini tavsiye ettikleri mevcut süreçte bağışıklık sistemini güçlendirecek olan temel besin değerlerine sahip süt ve süt ürünleri, yumurta, et ve balık tüketimi toplum sağlığı ve beslenmesi için her zamankinden daha fazla önem kazanmaktadır. Dolayısıyla Türkiye’nin bu ürünlerin üretim ve dağıtımında bulunduğu nokta bilhassa incelenmelidir.

Görece sorunsuz görünse de, Türkiye’de halkın başlıca protein kaynağı olan beyaz et üretimi öncelikle incelenmelidir, zira burada bir zafiyetin sonuçları çok daha ağır olacaktır. Türkiye’de beyaz et üretimi 2018 ve 2019 yıllarında sırasıyla 2.156.699 ve 2.138.450 ton olarak gerçekleşmiş, 2018 yılında bu üretimin yaklaşık 453 bin tonu (yüzde 21’i) ihraç edilmiştir. İhracatın yarısından fazlasının yapıldığı Irak, 2019 yılının ikinci yarısında Türkiye’den alım yapmayı durdurmuştur.(2) Kanatlı sektöründe 2019 yılında ihracat daralmasından kaynaklanan ve üretimde azalmayla kendisini gösteren kriz bugün de devam etmektedir. Şimdi bu krize artan döviz kuru ile birlikte daha da yükselen hammadde fiyatları eşlik etmektedir.

Türkiye’de beyaz etten sonra en önemli protein kaynaklarından birisi de yumurtadır. Türkiye’de yumurta tavuğu mevcudu yaklaşık 127 milyon hayvandır. Yumurta Üreticileri Merkez Birliği’nin 2018 yılı verilerine göre ise kişi başına ticari yumurta üretimi yıllık 294 adet olup günde bir yumurta düzeyini dahi sağlayamamaktadır. Beyaz et sektörünün yaşadığı sorunları yumurta üretimini yapan şirketler de yaşamakta ve ihracat yapamadıkları durumda üretimi azaltmaya gitmektedir. Diğer taraftan artan hammadde fiyatları ise maliyetleri yükseltmektedir.

Türkiye’de süt üretimi son yıllarda düzenli olarak artarak 2019 yılında toplamda 23 milyon tona ulaşmıştır. Ne var ki burada da fiyat artışı benzer nedenlerle sürmektedir

Sorun plansız piyasa işleyişinde az sayıda tavuk eti ve yumurta üreticisi tekelinin birim kârı artırma çabasından kaynaklanmaktadır. COVID-19 salgını ortamı temel gıda nesnelerine olan talebi artırmıştır ancak yükselen kur ile birlikte artan maliyetler bu ihtiyacı karşılayacak biçimde davranılmasının önüne maliyet engeli çıkartmakta, fiyatları yukarı doğru zorlamaktadır.

Tavuk et ve yumurtası üretimi görece tekelleşmiş şirketlerin hâkimiyetinde iken süt ve kırmızı et üretiminde daha çok sınırlı sermayeye sahip küçük ve orta büyüklükteki çiftlikler faaliyet göstermektedir. Bu alanda sermaye daha çok işleyici şirketlerde yoğunlaşmakta, piyasayı süt ve et üreticileri değil işleyici sanayi şirketleri belirlemektedir.

Türkiye’de süt üretimi son yıllarda düzenli olarak artarak 2019 yılında toplamda 23 milyon tona ulaşmıştır. Ne var ki burada da fiyat artışı benzer nedenlerle sürmektedir. Çiftçinin ürettiği sütün maliyeti Ulusal Süt Konseyi’nin yaptığı hesaplamalara göre Eylül 2019 tarihinde 1,71 TL/Litredir (3). Süt sanayicisi ise üreticiden sütü 2,30 TL/Litre fiyatla almaktadır.

Bugün üretim maliyetinin yükselen döviz kuruyla birlikte artan yem fiyatları nedeniyle çok daha yüksek olduğu bilinmektedir. Perakende fiyat ise herkesin malumdur ve maliyetlerin zincirleme biçimde fiyatlara yansımalarıyla daha da yükselmesi beklenmelidir.

Türkiye’nin büyükbaş hayvan sayısı 2019’da bir önceki yıla göre yüzde 3,8 artarak 17 milyon 872 bin baş olarak gerçekleşmiştir. Küçükbaş hayvan sayısı ise bir önceki yıla göre yüzde 5,1 artarak 48 milyon 481 bin olarak kayıtlara geçti. Hayvan sayıları artmasına rağmen toplumsal ihtiyacın karşılanması için yeterli değildir, nitekim fiyatlar artmaya devam etmektedir.

Kırmızı et fiyatlarını dengeleyebilmek için canlı hayvan ve et ithalatına başvurulmakta, kaba yem ihtiyacını karşılamak için saman ithal edilmektedir. Yem maliyetleri düşürülmediği, kaliteli kaba yem ihtiyacı karşılanmadığı, çayır ve mera alanları artırılmadığı, hayvan ıslahı yapılmadığı ve hayvan hastalıklarıyla etkin mücadele edilmediği sürece kırmızı et yetersizliği sorununun çözülmesi de mümkün görünmemektedir.

Politika önerileri

- Türkiye tavukçuluğu, kolaylıkla kamulaştırılabilecek derece tekelleşmiş durumdadır. Devlet büyük ölçekli tavukçuluk tesislerinin tamamını kamulaştırmalı ve halkın temel protein ihtiyacını etkin biçimde karşılayacak biçimde işletecek tek bir kurum çatısı altında birleştirmelidir.
- Süt ve süt ürünleri sanayisi de mevcut koşullarda üretici ve halk zararına bir tekel rantı elde etmekte, üreticiye düşük fiyat vererek üretimi bir ölçüde sınırlandırmakta, piyasada ise bir düşük arz-yüksek fiyat politikasıyla çalışmaktadır. Tüm süt ve süt ürünleri sanayisi kamulaştırılıp bir devlet üretim-dağıtım tekeli oluşturulmalı, bu kurum kanalıyla üreticiye emeğinin karşılığını almasını sağlayan fiyat verilmeli, halka ise ucuz ve bol süt ve süt ürünleri sağlanmalıdır.

3. TÜRKİYE’DE TARIM EMEKÇİLERİNİN KÖTÜLEŞEN ÇALIŞMA KOŞULLARI

Kapitalist tarımsal üretim her ne kadar makineleşse de, değer yasası gereği, hala yoğun bir şekilde ucuz emek gücüne dayanmaktadır. Bu durum sadece Türkiye’nin değil bütün kapitalist dünyanın gerçeğidir. Kır yoksullarına tanınan tek yaşam şeklinin adı “mevsimlik tarım işçiliği”dir. Sürekli, mevsimlik ya da geçici gibi tanımlamalar son kertede kır yoksullarının mülksüzlüğüne muhtelif adlandırmalardan ibarettir. Bugün dünya genelinde yaklaşık 1 milyar tarım emekçisi olduğu, bunun da yaklaşık yarısının “mevsimlik tarım işçisi olduğu” tahmin edilmektedir (4). Tek başına bu veri bile kır emekçilerinin durumunu özetlemektedir. Kapitalizmde tarımsal üretim mülksüz kır emekçilerinin ucuz emeği ile sürmektedir.

Türkiye’de ise 2019 yılı itibariyle yaklaşık 5,1 milyon kişi tarım sektöründe çalışmaktadır. Ne var ki Türkiye’nin istihdam verilerini düzenleyen resmi kurum olan TÜİK, çalışmalarında mevsimlik tarım işçilerine yer vermemektedir

Türkiye’de ise 2019 yılı itibariyle yaklaşık 5,1 milyon kişi tarım sektöründe çalışmaktadır. Ne var ki Türkiye’nin istihdam verilerini düzenleyen resmi kurum olan TÜİK, çalışmalarında mevsimlik tarım işçilerine yer vermemektedir. Ne istihdam ne de işsiz listesinde yer bulamayan bu işçilerin yanına her yıl daha fazla yoksul eklenirken, tabloya son yıllarda Suriyeli sığınmacılar da eklenmiş durumdadır. Birleşmiş Milletler’e göre Türkiye’deki kır emekçilerinin yarısı, TBMM Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sorunlarını Araştırma Komisyonu’na göre ise %40’ı mevsimlik tarım işçisidir (5,6).

Son günlerde bütün dünyada yaşanan yeni koronavirüs salgınından toplumsal sınıfların eşit derecede etkilenmediği açıktır. Mülk sahibi sınıflar salgından korunmak veya tedavi olmak için daha geniş imkânlarla sahipken emekçilerin bu olanaklara uzak yaşadıkları ortadadır. Emekçiler arasında en dezavantajlı kesimlerden biri mevsimlik tarım işçileridir. Her türlü insani temizlik ve sağlık ihtiyacından uzak barınma ve çalışma koşulları, salgın günlerinde büyük bir insani risk başlığıdır. Herhangi bir altyapı olmadan tarla veya bahçe kenarlarına kurulmuş olan naylon çadırlarda 5-10 kişi kalan, temiz suya ulaşimleri sınırlı, traktör arkasındaki römorklarda 30-40 kişi birden taşınarak ulaşimleri sağlanan, günlük 50 ile 100 TL arasında ücretlerle çalıştırılan kır emekçilerinin salgından korunmaları mümkün görünmemektedir.

Geçtiğimiz günlerde İçişleri Bakanlığı mevsimlik tarım işçilerine dair bir genelge yayınlamıştır. Bu genelgede, mevsimlik tarım işçilerinin ulaşımının valilikler tarafından organize edileceği, yola çıkmadan sağlık kontrollerinin yapılacağı, transit yolculuk yapmalarının sağlanacağı, konaklayacakları tesis/konteynır/çadırlarda yatak aralarının en az 1,5 (bir buçuk) metre olacağı, çadırlar arasında ise en az 3 metre mesafe korunacağı vb. standartlar getirilmiştir. Bu gibi önlemlerin gerçekçi olmadığı tarımsal üretimi ve mevsimlik tarım işçilerinin yaşam koşullarına biraz aşına olan herkes tarafından bilinmektedir. Hemen hiçbir yerde işçiler için barınak tahsis edilmemekte, işçilerden kendi olanakları çerçevesinde çadır kurmaları beklenmektedir. İşçilere insani atık bertarafı ayrı bir mesele olmasın diye drenaj kanallarının kenarlarına çadır kurdurulmaktadır.

Salgın öncesinde neredeyse her ay Türkiye’nin bir ilinden kaza sonucu ölen onlarca mevsimlik tarım işçisi haberleri gelirken, böyle bir salgından mevsimlik tarım işçilerinin nasıl etkileneceğini tahmin etmek zor değildir. Bu salgın kapsamında İçişleri Bakanlığı’nca alınması planlanan tedbirler gerçek dışıdır. Bu salgın mevsimlik tarım işçileri için bir kıyım dönüşmeden kamucu önlemler hayata geçirilmelidir.

Politika önerileri

- 2020 hasat yılında mevsimlik tarımsal üretimde çalışacak emekçilerin tüm yolculuk ve barınma ihtiyaçları salgın koşullarına uygun olacak biçimde devlet tarafından karşılanmalı, bu konuda gerekiyorsa afet kaynakları seferber edilmelidir.
- Oluşturulacak geçici barınma tesislerinde düzenli sağlık hizmeti ve kontroller için gerekli personel ve ekipman hazır bulundurulmalıdır.
- Mevsimlik tarım emekçileri normal koşullarda dahi iş kanununun dinlenme süreleri gibi pek çok hükmü ve iş güvenliği standartları hiçe sayılarak çalıştırılmaktadır. Buna mutlak suretle ve kalıcı olarak son verilmeli; bu sene ise tüm çalışma düzeni COVID-19 salgını koşullarına uygun biçimde düzenlenmelidir. Devlet bunun için gerekli tüm koruyucu ekipmanı bedelsiz sağlamalı ve ölçeğine bakılmaksızın tüm tarım işletmelerinde denetim yapmalıdır. İşçileri sağlıksız koşullarda çalıştıran işletmelere derhal el konulmalı ve buralarda üretim devlet eliyle sürdürülmelidir.
- Yeni koronavirüse karşı risk grubunda olan mevsimlik tarım emekçilerinin mevcut koşullarda çalışması engellenmeli ve kendilerine salgın dönemi boyunca işsizlik maaşı bağlanmalıdır.

Bu yıl mevsimlik tarımsal üretimde çalışacak emekçilerin tüm yolculuk ve barınma ihtiyaçları salgın koşullarına uygun olacak biçimde devlet tarafından karşılanmalı

4. SALGININ ETKİSİYLE OLUŞAN EK MAKROEKONOMİK RİSKLER

Türkiye tarımı, gerek ithalat bağımlılığı gerekse ihracata yönelik bölmeleri sebebiyle mevcut salgın ortamında, daha da önemlisi salgın sonrası etkileri daha açık hale gelecek uluslararası ekonomik kriz karşısında kırılgandır.

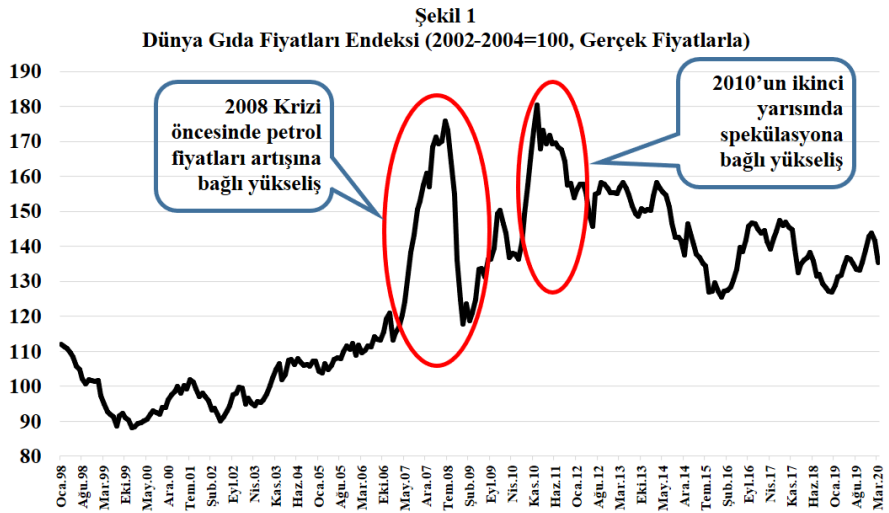
Kırılganlığın bir kaynağı olan ithalat bağımlılığı raporun önceki bölümlerinde detaylandırılmıştır. Bu bağımlılık iki boyutludur: Birincisi, Türkiye’de tarımsal üretim hemen her girdiyi bir ölçüde, bazılarını (örneğin mazot) tamamen ithal kaynaklardan karşılamaktadır. 1980’lerden bu yana yürütülen ve AKP iktidarı altında neredeyse tamamlanmış özelleştirmeler bu bağımlılığı çok derinleştirmiş ve yönetilemez hale getirmiştir. İkincisi, artan nüfusa paralel arttırılamayan ve toplumsal ihtiyaçlar değil kârlılık esasıyla yapılan tarımsal üretim gerekli arzı sağla(ya)mamakta, beklenmedik durumlar karşısında çok şiddetlenen fiyat salınımları sürekli ürün ithal ederek baskılanmaktadır.

Kırılganlığın ikinci kaynağı ise ihracata yönelimdir. Türkiye tarımı piyasalaştıkça, ülke coğrafyasının geniş ürün yelpazesi olanakları ülke ihtiyaçlarını karşılayacak ürünlerden ziyade dünya pazarlarında yüksek getiri sağlayacak ürünlerin üretiminde kullanılır olmuştur. Gelineen noktada temel gıda nesneleri olan tahıl ve bakliyat üretimi çiftçiler tarafından yalnızca kâr marjı daha yüksek bir ürün üretilemiyorsa yapılmakta ve emekçi halkın karşı karşıya olduğu gıda fiyatları sürekli genel enflasyondan daha yüksek oranlarda artmaktadır. Krizle birlikte döviz kurunda yaşanan ve yaşanmaya devam edecek olan artışlar bu eğilimi de güçlendirecektir.

Bütün bunların ötesinde, Türkiye 2008 yılından bu yana net tarım ithalatçısıdır ve kriz ortamında tarımsal ürün ithal eden ülkeler ihraç eden ülkelere daha fazla zarar görecektir, bu zarar ise eşit paylaşılmayacak ve

öncelikle gıda ürünlerine aylık bütçesinin çok büyük bir kısmını ayırmak zorunda olan emekçi halka yansıyacaktır. 2019 yılında gıda harcamaları toplam tüketim harcamalarının % 23,29'u düzeyinde gerçekleşmiş ve birinci sıradadır. Bu oranın düşük gelir gruplarında daha da yüksek olduğu bilinmektedir.

Üstelik dünya gıda fiyatları 2008 finansal krizine giden süreçte benzersiz biçimde yükselmiş, krizle birlikte ise düşmemiş ancak çok öngörülmez bir hareketlilik kazanmıştır. Gıda fiyatlarının bir belirleyeni enerji maliyetleridir ancak 2008 krizinde düşen petrol fiyatlarıyla birlikte düşen gıda fiyatları, ardından gıda borsalarında spekülasyonun hızlanmasıyla birlikte tekrar sıçramıştır. En genel anlamda, emperyalist sistem içerisinde salt en yüksek finansal getiriye doğru hareket eden aşırı sermaye birikimi yığıldığı her yerde fiyat balonları yaratmaktadır ve konut, gıda gibi temel ihtiyaçları karşılayan metalleri risk arttıkça kaçılacak “güvenli” spekülasyon alanları olarak görülmektedir. Benzer fiyat balonları ve genel istikrarsızlığın COVID-19 salgınının benzersiz biçimde derinleştirdiği genel kriz ortamında çok daha şiddetli hale gelmesi beklenmelidir.

Kaynak: FAO

Tüm bunlar emekçi halkın en temel ihtiyacı olan gıdanın yanı sıra bir diğer temel ihtiyaç olan giyim nesnelerinin de hammaddesinin büyük bölümünü üreten tarımın piyasa koşullarına bırakılmaması gerektiğini göstermektedir.

SONUÇ

Bu raporda özet biçiminde ele alınan sorunların hiç biri yeni değildir. Bunların tamamı kapitalist üretim biçiminin Türkiye’deki işleyişinin zorunlu bileşenleri olan; zaman zaman akut hale gelen kronik sorunlardır. Ne var ki yeni koronavirüs salgınının halk sağlığını benzersiz biçimde tehdit ettiği ve kapitalist üretim-dolaşım-tüketim süreçlerinin tamamını sekteye uğrattığı mevcut ortamda bu sorunların her biri nihayetinde bedelini emekçi halkın ödeyeceği ayrı bir kriz başlığına dönüşmektedir. Üretim zafiyetleri, tedarik zincirinde kopukluklar ya da maliyet artışlarından kaynaklanan tüm sorunlar nihayetinde yoksul emekçilerin daha yetersiz, daha çeşitsiz ve daha sağlıksız beslenmesiyle sonuçlanacaktır.

Öte yandan şu ana kadar yaşananlar maalesef yaşanacak olanlara girizgâh niteliğindedir. Salgın sonucu gıda tedarik zincirlerinde gerçekleşecek kırılmalar ve salgının derinleştireceği ekonomik kriz nedeniyle tüm dünyada yaşanacak istikrarsızlıklar yaz ve sonbaharda daha da şiddetlenecektir. Bu süreçte, gereksinim oluştuğunda yeni inceleme ve raporlar kaleme alınacaktır.

Bilim ve Aydınlanma Akademisi, Kolektif Yaşamı Kurgulama Bilim Alanı Tarım Komisyonu olarak, bu sorunların nihai çözümünün sosyalist nitelikli bir işçi iktidarı ve tamamen kamusallaştırılmış üretimde olduğu genel gerçeğini vurgulamanın yanı sıra; bu çözümlerin kimi somut başlıklarda nasıl uygulanacağına dair önerilerimizi geçtiğimiz Aralık ayında Ankara’da gerçekleştirilen 1. Sosyalist Gelecek ve Planlama Sempozyumu’nda sunma olanağı bulmuştuk. Bu çalışmaları derinleştirmeye ve yenilerini yapmaya devam ediyoruz. Öte yandan, yeni koronavirüs salgınıyla derinleşen mevcut kriz ortamında AKP iktidarı ve genel olarak düzen siyasetinin emekçi halkın hiçbir sorununu çözemiyor ve hiçbir çıkarını koruyamıyor olduğunu görüyor, bu nedenle kimi politika önerileri içeren bu raporu öncelikle halkın çıkarlarından yana olan tarımsal üretim uzmanları olmak üzere tüm yurttaşlarımızın ilgisine sunuyoruz.

KAYNAKLAR

Aksi belirtilmediği durumda tüm Türkiye verileri TÜİK’ten alınmıştır.

(1) Türkiye Tohumcular Birliği. (2019). *Tohumculuk Sektör Raporu*. <http://shorturl.at/suMS8>. Erişim tarihi 12 Nisan 2020.

(2) "Irak, Türkiye’den tavuk ve yumurta ithalatını zorlaştırdı" Independent Türkçe, 19 Mayıs 2019, <http://shorturl.at/fhvPS>. Erişim tarihi 12 Nisan 2020.

(3) Ulusal Süt Konseyi Eylül 2019 maliyet hesaplaması. <http://shorturl.at/BKLX6>. Erişim tarihi 12 Nisan 2020.

(4) Hurst, P., Termine, P. ve Karl, M. (2007). *Agricultural workers and their contribution to sustainable agriculture and rural development*. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü, Uluslararası Çalışma Örgütü ve Uluslararası Gıda, Tarım, Otel, Lokanta, Ağırlama, Tütün ve Bağlantılı Hizmet Emekçileri Birliği ortak raporu. <http://shorturl.at/cvK29>. Erişim tarihi 12 Nisan 2020.

(5) Şimşek, Z. (2012). *Mevsimlik tarım işçilerinin ve ailelerinin ihtiyaçlarının belirlenmesi araştırması 2011*. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu Raporu. <http://shorturl.at/BFNTX>. Erişim tarihi 12 Nisan 2020.

(6) TBMM. (2015). *Mevsimlik tarım işçilerinin sorunlarının araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla kurulan meclis araştırması komisyonu raporu*. <http://shorturl.at/iJLMQ>. Erişim tarihi 12 Nisan 2020.

(7) Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO). (2020) *Food prices index*. <http://shorturl.at/buFW3>. Erişim tarihi 12 Nisan 2020.

Bilim ve Aydınlanma Akademisi, Kolektif Yaşamı Kurgulama Bilim Dalı'nın amacı, insanlığın özel mülkiyetin ona dayattığı tüm sınırlardan kurtulduğu gelecekte, çeşitli başlıklarda toplumsal yaşamın nasıl insanlığın ortak çıkarları doğrultusunda düzenleneceğine yönelik tasarılar geliştirmek ve mevcut özel mülkiyetin dokunulmazlığına dayalı dünya sisteminin ne denli sorunlu olduğunu incelemektir.

Bu Bilim Dalı altında bu çerçevede faaliyet gösteren **Tarım Komisyonu** olarak, COVID-19 salgınının yarattığı dünya koşullarında Türkiye’de tarımsal üretim ve gıda güvenliği konulu bu raporu kaleme almış bulunuyoruz. Politika önerileri de içeren bu raporu başta Türkiye ve dünyada insanlığın mevcut açmazlardan kalıcı biçimde kurtulması için mücadele eden, halkın çıkarlarından yana tarımsal üretim uzmanları olmak üzere tüm ilgililerin dikkatine sunuyoruz.

BİLİM ve AYDINLANMA AKADEMİSİ

NİSAN 2020

